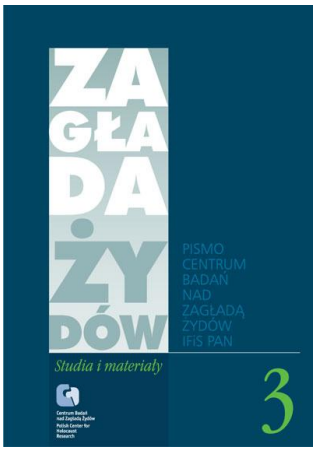

Zagłada Żydów. Studia i Materiały
Holocaust Studies and Materials

VOL. 3 (2007)

ISSN: 1895-247X
eISSN: 2657-3571
DOI: 10.32927
WWW: www.zagladazydow.pl

Centrum Badań nad Zagładą Żydów IFiS PAN
Polish Center for Holocaust Research

Omówienia najnowszej literatury na temat Zagłady Żydów: Ukraina

Foreign reviews: Ukraine

Igor Szczupak

redakcja@holocaustresearch.pl

Anna Abakunowa

redakcja@holocaustresearch.pl

DOI: https://doi.org/10.32927/ZZSiM.258
Strony/Pages: 458-464

CC BY

OPEN ACCESS

UKRAINA

Zagadnienia zagłady Żydów na Ukrainie: Materiały z Pierwszej Międzynarodowej Konferencji Naukowej – nr 1 – Premjer, Zaporoże 2002 – 92 strony.

[Проблемы Холокоста в Украине: Тезисы докладов и сообщений Первой Международной научной конференции.]

Materiały z Pierwszej Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Zagadnienia zagłady Żydów na Ukrainie", która odbyła się w Dniepropietrowsku w dniach 17–18 grudnia 2001 roku, oparte są na materiałach dostarczonych przez uczestników konferencji.

Układ publikacji odpowiada problemom poruszanym na poszczególnych sesjach konferencji.

Autorem wstępu: „O problemach badań nad Zagładą Żydów" jest ***M. Szliak*** (Dniepropietrowsk). **Rozdział 1: „Historia Żydów ukraińskich do drugiej wojny światowej"** zawiera następujące referaty: „Polityka władz sowieckich wobec Żydów w 1920 roku w ukraińskich dokumentach archiwalnych" ***O. Kozeroga*** (Kijów) oraz ***V. Hiterera*** (Stanford, USA); „Historia Żydów ukraińskich w latach 20. i 30. w historiografii narodowej" ***O. Suchkowej*** (Donieck) i in. **Rozdział 2: „Zagłada Żydów na Ukrainie"** obejmuje następujące referaty: ***N. Zacharowa*** (Berdiansk) „Zagłada Żydów na północnym Przedazowiu: tragedia w Mirilikowej Balce"; ***Dr Hava Eshkol*** (Tel Awiw, Izrael) „Problemy zagłady Żydów na Ukrainie: Materiały z Pierwszej Konferencji Międzynarodowej w Dniepropietrowsku, 17–18 grudnia 2001 roku"; ***A. Farimeca*** (Dniepropietrowsk) „Źródła do Historii zagłady Żydów w dokumentach Państwowego Archiwum Obwodu Dniepropietrowskiego", etc. **Rozdział 3 dotyczy zagadnień filozoficznych, etycznych i psychologicznych Zagłady Żydów**; zawiera następujące referaty: „Przyczyny powstania mitologii dotyczącej Zagłady Żydów" ***I. Bondariowej***; „Kulturowe i psychologiczne bariery młodzieży żydowskiej w percepcji zagłady Żydów" ***L. Czernowej*** (Dniepropietrowsk); „Zagłada Żydów: Tragedia bez kompromisu?" ***W. Walakowa*** (Kijów), etc. **Rozdział 4 „Żydzi w ZSRS i na Ukrainie w drugiej połowie XX w."** zawiera: referaty: ***N. Kolodiaznegos*** (Zaporoże), „Problemy żydowskie na łamach ukraińskiego pisma emigracyjnego „Sowremennost'" („Współczesność")" oraz ***S. Guzenkowa*** (Zaporoże), „Problem żydowski" na łamach prasy Zaporoża w okresie „pierestrojki". Temat **rozdziału 5 – „Zagłada Żydów w literaturze i sztuce"** zawiera referaty: ***I. Logwinowej*** (Donieck) „Zagłada Żydów w żydowskich pieśniach ludowych w jidysz (praca magisterska)"; ***I. Nikitinej*** (Dniepropietrowsk) „Rozumienie zagłady Żydów w filmie dokumentalnym", etc. **Rozdział 6: „Problemy nauczania dotyczące zagłady Żydów"** zawiera następujące referaty: „Metodyka nauczania o zagładzie Żydów podczas zajęć pozalekcyjnych" ***K. Sdobniakowej*** (Brovary); „Program SHOAH w działalności gminy żydowskiej w Woroneżu" ***B. Tabacznikowa*** (Woroneż, Rosja); „Zagłada Żydów" a nauczanie historii II wojny światowej w szkołach rosyjskich" ***W. Stołowa*** (Sankt-Petersburg, Rosja); „Trening socjo-psychologiczny jako skuteczna metoda kształcenia dzieci w wieku szkolnym" ***L. Polechiny*** (Dniepropietrowsk); „Praca z dziećmi i młodzieżą na temat zagłady Żydów w gminie żydowskiej (na podstawie własnych doświadczeń)" ***A. Abelewej*** (Bobrujsk, Białoruś), etc.

„Problemy zagłady Żydów: pismo naukowe” 2002, nr 1. (Zaporoże) – 200 s. [Проблемы Холокоста: научный журнал]

Pismo zawiera artykuły badaczy zajmujących się problemami historii zagłady Żydów. Polecamy je naukowcom, doktorantom i wszystkim interesującym się historią.

1. Badania: historia, filozofia, kultura

Yitzchak Arad (Jerozolima, Izrael), *Rabunek majątku żydowskiego na okupowanych przez nazistów terenach Związku Sowieckiego*

Shmuel Krakowski (Jerozolima, Izrael), *Los żydowskich jeńców wojennych*

Maxim Gon (Równe, Ukraina), *O źródłach postaw antyżydowskich na Wołyniu zachodnim przed drugą wojną światową: praktyka bojkotu ekonomicznego*

Ye.S. Rosenblat (Brześć, Białoruś), *Lekarze żydowscy w zachodniej Białorusi podczas zagłady Żydów*

2. Dokumenty

F. L. Levitas (Kijów, Ukraina), *Zagłada Żydów na Ukrainie (na podstawie materiałów z archiwów ukraińskich)*

A. I. Kruglov (Kharkov, Ukraina), *Zagłada Żydów europejskich w świetle dokumentów niemieckich*

Ye. S. Rosenblat (Brześć, Białoruś), *Żydzi w oddziałach partyzanckich działających na Ukrainie* (Rosyjskie Państwowe Archiwum Historii Społecznej i Politycznej, f.69, op.1, c.746, fl.220)

3. Problemy nauczania historii zagłady Żydów

Andrej Podobed (Kijów, Ukraina), *Bieżące cele dydaktyczne zorganizowanego nauczania historii Zagłady Żydów w publicznych szkołach ponadpodstawowych w ramach nauczania przedmiotu „Historia powszechna i historia Ukrainy”*

Konstantin Bakhanov (Berdyansk, Ukraina), *Psychologiczne aspekty percepcji historii mniejszości etnicznych przez uczniów szkól ponadpodstawowych i studentów uczelni wyższych*

4. Antysemityzm

Wiaczesław Lichaczow (Moskwa, Russia), *Radykalna prawica rosyjska a Zagłada Żydów: rozmaite interpretacje*

5. Muzea i ośrodki badań nad Zagładą Żydów

Irit Abramski (Jerozolima, Izrael), *Koncepcja nauczania historii Zagłady Żydów (Shoah) wypracowana przez Instytut Yad Vashem*

Andrzej Kacorzyk (Oświęcim, Polska), *Auschwitz: historia obozu. Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau dzisiaj*

6. Omówienia krytyczne i bibliografia

Zhanna Kovba (Kijów, Ukraina), *O publikacji książki „Poza granicą pojmowania”* (*Beyond the Boundaries of Understanding*)

7. Kroniki

Igor Szczupak (Dniepropietrowsk, Ukraina), *O pracach Pierwszej Międzynarodowej Konferencji Naukowej, „problemy zagłady Żydów na Ukrainie”*

„Problemy zagłady Żydów: pismo naukowe” – nr 2. – Dniepropietrowsk: Ośrodek Tkuma, Zaporoże: Premjer, 2005. – 224 s.

[Проблеми історії Голокосту: науковий журнал. – Випуск II. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума», Запоріжжя: Прем’єр, 2005. – 224 с.]

Pismo zawiera artykuły naukowców zajmujących się problemami historii zagłady Żydów.

Polecamy je naukowcom, doktorantom i wszystkim interesującym się historią.

1. Artykuły

Amar T.K., *Synagoga lwowska a państwo sowieckie: kryzys Jom Kippur w 1949 roku.*

Vinokurova F.A., *Zagłada Żydów w obwodzie Winnica: studium porównawcze źródeł archiwalnych dotyczących losu Żydów w niemieckiej i rumuńskiej strefie okupacyjnej, 1941-1944*

Gon M.M., *Nieznane źródła „Dni Petlury” we Lwowie*

Goncharenko O.M., *Sytuacja prawna ludności żydowskiej w Generalbezirk Kijów w przededniu zagłady*

Kruglov A.I., *Einsatzgruppen: Zbrodnie i kara*

Marusyk T.V., *Inteligencja żydowska na Bukowinie a władze sowieckie w 1940 r.*

Mirsky R.YA., *„Lekcje z zagłady Żydów”- Polityka i Metodologia*

Farimets A.N., *Zagłada Żydów w dokumentach Państwowego Archiwum Obwodu Dniepropietrowskiego*

Kiril Feferman, *Postawy w Związku Sowieckim wobec zagłady Żydów, ocalałych i nie-Żydów prześladowanych przez nazistów*

2. Dokumenty

Vinokurova F.A., Tatiana Kutsin (Mulyar), *Tajemnice paszportu nr 0593*

Tyaglyy M.I., *Dystrybucja antysemickich materiałów propagandowych na terenach ZSRS okupowanych przez nazistów: publikacje służby „Ostraum-Artikeldienst”*

„Problemy zagłady Żydów: pismo naukowe” – nr 3. – Dniepropietrowsk: Porohy, 2006. – 252 s.

[Проблеми історії Голокосту: науковий журнал. – Випуск № 3. – Дніпрпетровськ: Пороги, 2006. – 252 с.]

Pismo zawiera artykuły naukowców zajmujących się problemami historii zagłady Żydów.

Polecamy je naukowcom, doktorantom i wszystkim interesującym się historią.

1. Artykuły

Zellis Kaspars, Olehnovics Dmitrijs, *Rola antysemickich rysunków satyrycznych w propagandzie na okupowanej przez nazistów Łotwie (gazeta „Tevija”, 1941-1945)*

Kruglov Aleksandr, *„Schießt ihn Tot”: rola sztabu Jeckelna i jego podwładnych w eksterminacji Żydów ukraińskich latem i jesienią 1941 r.*

Petrovsky-Shtern Yohanan, *„Martwi Żydzi”: refleksja o przydatnej przeszłości*

Redlich Shimon, *Moralność i rzeczywistość: metropolita Andrej Szeptyćkyj a Żydzi podczas II wojny św*iatowej i zagłady Żydów

Romanko Oleg, *Rosyjski ruch wyzwoleńczy a „kwestia żydowska" podczas II wojny światowej*

Surovtsev Oleg, *Deportacje ludności żydowskiej z Bukowiny Północnej jako element polityki antyżydowskiej prowadzonej przez władze rumuńskie*

Shchupak Igor, *Nazistowska propaganda antysemicka wśród ludności miejscowej na Ukrainie*

2. Dokumenty

Kovba Zhanna, *Philip Friedman - świadek zagłady Żydów lwowskich*

Problemy zagłady Żydów na Ukrainie: Abstrakty referatów wygłoszonych na Drugiej Międzynarodowej Konfenrencji Naukowej. - nr 2. - Zaporoże: Premjer, 2003. - 188 s.

[Проблемы Холокоста в Украине: Тезисы докладов и сообщений Второй Международной научной конференции.— Вып.2.— Запорожье: Премьер, 2003.— 188 с.]

Materiały z Drugiej Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Zagadnienia zagłady Żydów na Ukrainie", która odbyła się w Dniepropietrowsku w dniach 21–23 października 2002 r., oparte są na materiałach dostarczonych przez uczestników konferencji.

Układ publikacji odpowiada problemom poruszanym na poszczególnych sesjach konferencji.

Levitas F., Historia zagłady Żydów: Podręcznik dla uczniów ostatnich klas szkół średnich - Dniepropietrowsk: Ośrodek Tkuma, 2004. - 216 s.

[Левитас Ф. Л. История Холокоста: Учебное пособие для учащихся старших классов общеобразовательных учебных заведений – Днепропетровск: Центр «Ткума», 2004.— 216 с.]

Autor podręcznika opisuje najstraszliwszą tragedię w historii Żydów - zagładę, która pochłonęła miliony niewinnych istnień ludzkich. Pytania do każdego tematu mają pomóc uczniom zrozumieć nie tylko przerażającą politykę nazistowską, ale również być dla nich lekcją historii drugiej wojny światowej i Zagłady Żydów, kształceniem humanitarnych i tolerancyjnych postaw wobec wszystkich ludzi, niezależnie od narodowości. Podręcznik może być przewodnikiem dla uczniów starszych klas, nauczycieli i osób interesujących się historią drugiej wojny światowej i zagłady Żydów.

Gon M., ***Zagłada Żydów w obwodzie rówieńskim (dokumenty i fakty)*** - Dniepropietrowsk: Ośrodek Tkuma; Zaporoże: Premjer, 2004. - 120 s.

[Гон М.І. Голокост на Рівненщині (Документи та матеріали). – Дніпропетровськ: Центр «Ткума»; Запоріжжя: Прем'єр, 2004. – 120 с.]

Książka dr. Maksyma Gona oparta jest na dokumentach Archiwum Państwowego Obwodu Równeńskiego. Dotyczy polityki nazistowskiej wymierzonej przeciwko

Żydom z obwodu rówieńskiego, oporu Żydów wobec reżimu nazistowskiego oraz podejmowanych przez miejscową ludność prób ich ratowania.

Książka może służyć jako przewodnik dla badaczy, nauczycieli, uczniów i studentów interesujących się lokalnymi aspektami zagłady Żydów.

Kruglov A., ***Kronika zagłady Żydów na Ukrainie.*** – Dniepropietrowsk: Ośrodek Tkuma; Zaporoże: Premjer, 2004. – 376 s.; ilustracje.

Książka dr. Aleksandra Kruglova zawiera dane statystyczne dotyczące Żydów wymordowanych podczas okupacji nazistowskiej na Ukrainie (1941–1944). Autor podaje precyzyjne dane o miejscach, w których dokonywano eksterminacji, ich daty oraz organizatorów. Autor korzystał zarówno z archiwów miejscowych, jak i zagranicznych.

Książka może służyć jako przewodnik dla badaczy, nauczycieli, uczniów i studentów interesujących się problemami zagłady Żydów.

Kabanchyk I., ***Historia żałoby i heroizmu: Zagłada Żydów – przewodnik historyczny dla nauczycieli szkół publicznych*** – Dniepropietrowsk: Ośrodek Tkuma; Zaporoże: Premjer, 2004. – 96 s.

[Кабанчик І.Б. Історія скорботи та героїзму: методичний посібник з історії Голокосту для вчителів загальноосвітніх шкіл. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума», Запоріжжя: Прем'єр, 2004. – 96 с.]

I. Kabanchyk, nauczyciel metodyk, zasłużony popularyzator nauki na Ukrainie, członek rady naukowej Ośrodka Tkuma, sięgnął po relacje świadków masowych egzekucji, dokumentów archiwalnych oraz prac historyków krajowych i zagranicznych. Jego badania dotyczą historii Żydów ukraińskich w kontekście wspólnych wydarzeń historycznych. Autor akcentuje wagę badań nad zagładą Żydów dla rozwoju tolerancji i walki z antysemityzmem i ksenofobią.

I. Kabanchyk bada początki antysemityzmu w Niemczech, tworzenia się polityki nazistowskiej wobec Żydów, główne fazy masowej eksterminacji Żydów ukraińskich, miejsca egzekucji, liczbę ofiar i uczestników egzekucji. Autor podaje zarys dziejów oporu zbrojnego i duchowego w gettach i obozach koncentracyjnych, udział Żydów w partyzantce i podziemiu oraz w walkach na frontach drugiej wojny światowej.

W pracy mowa jest również o niezapomnianych czynach Ukraińców – Sprawiedliwych wśród Narodów Świata, którzy ryzykując życiem ratowali Żydów.

Książka może być pomocna dla uczniów i studentów nauczycieli zajmujących się problemami zagłady Żydów

Żydzi na Ukrainie: Materiały edukacyjne-metodyczne (Materiały dodatkowe do nauki przedmiotu historia Ukrainy i historia powszechna) / red. Kabanchyk I. – Lwów, 2004. – 232 s.

[Евреи в Украине. Учебно-методические материалы (приложение к курсам «История Украины» и «Всемирная история»), / И. Б. Кабанчик. – Львов, 2004 – 232 с.]

Praca przedstawia problemy historii Ukrainy zgodnie z układem podręczników szkolnych do historii Ukrainy i historii powszechnej. Zatem historia Żydów rozpatrywana jest w niej w kontekście historii Ukrainy i historii powszechnej, co pozwala dostrzec podobieństwa i różnice losów żydowskich i ukraińskich, unikatowe wydarzenia w historii obu narodów, umożliwiając w ten sposób analizę porównawczą różnych problemów historycznych. Autorzy koncentrują się na wydarzeniach historii XX wieku i tragedii, jaką była zagłada Żydów.

Książka przeznaczona jest zarówno dla czytelników ukraińskich, jak i żydowskich, przede wszystkim dla nauczycieli, uczniów i studentów.

Żydowski ruch oporu na Ukrainie podczas zagłady Żydów: artykuły naukowe, red. Editor Tiaglyi M. – Dniepropietrowsk: Ośrodek Tkuma; 2004. – 120 [niekonsekwencja w liczbie stron – JG] s.

[Єврейський опір в Україні в період Голокосту: Збірник наукових статей / За ред. М.І. Тяглого. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2004. 376с.; іл.]

Książka jest zbiorem artykułów dotyczących żydowskiego ruchu oporu podczas nazistowskiej okupacji Ukrainy (1941–1944). Badacze wyróżniają rodzaje oporu (ekonomiczny, kulturowy, psychiczny, religijny oraz zorganizowany), analizując też opór zbrojny ukraińskich Żydów, broniących się przed eksterminacją.

Traktując zagładę Żydów nie tylko jako zjawisko historyczne, ale również akcentując jej aspekty psychologiczne i filozoficzne, autorzy podejmują próbę odpowiedzi na następujące pytania:

Jak zareagowały społeczności żydowskie i miejscowa ludność na dyskryminację i późniejszą eksterminację? W jaki sposób społeczności żydowskie stawiły opór okupantom nazistowskim?

Książka może służyć za przewodnik dla specjalistów – historyków, socjologów, psychologów, nauczycieli, uczniów i studentów interesujących się problematyką zagłady Żydów, wydarzeniami II wojny światowej i historią Ukrainy.

Tiaglyi M., ***Miejsca masowej zagłady Żydów krymskich podczas okupacji nazistowskiej na półwyspie, 1941–1944***: Wydawnictwo encyklopedyczne – Symferopol: CJF „Hesed Shimon", 2005. – 120 s.; ilustracje.

[Места массового уничтожения евреев Крыма в период нацистской оккупации полуострова, 1941–1944: справочник. – Симферополь: БЕЦ «Хесед Шимон», 2005. – 120 с.; илл.]

Praca zawiera dane dotyczące okoliczności „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej" przeprowadzonego przez okupantów nazistowskich w miastach i wsiach krymskich w latach 1941–1944. Artykuły zostały ułożone geograficznie. Autor przyta-

cza dane dotyczące faz eksterminacji Żydów, miejsc, dat i sposobów zabijania, okupacyjnego aparatu represji odpowiedzialnego za zbrodnie oraz dane ofiar.

Książka może służyć jako przewodnik dla historyków, socjologów, nauczycieli szkół ponadpodstawowych i akademickich, studentów etnografii i osób interesujących się historią Krymu, zagładą Żydów i II wojną światową.

Szczupak I., ***Zagłada Żydów na Ukrainie: w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania historyczne – podręcznik dla uczniów klas starszych szkół ponadpodstawowych*** – Dniepropietrowsk: Ośrodek Tkuma, 2005 – 148 s.; ilustracje, mapy – w języku ukraińskim.

[Щупак І.Я. Голокост в Україні: Пошуки відповідей на питання історії. – Навчальний посібник для учнів старших класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2005. – 148 с., іл., карти. – Укр. м.]

Podręcznik został opracowany zgodnie z przygotowanym przez autora programem nauczania historii zagłady Żydów na Ukrainie, uwzględniając zapisy nowych założeń programowych historii Ukrainy i historii powszechnej dla szkół ponadpodstawowych.

Autor rozpatruje zagładę Żydów na terytorium Ukrainy w ramach historii Ukrainy, historii Żydów i historii powszechnej. W pracy mowa jest o istotnych wydarzeniach historycznych, które wywarły wpływ na przyszłość stosunków międzynarodowych i międzyreligijnych, jak również na rolę, jaką odegrali w nich Żydzi. I. Szczupak analizuje kluczowe wydarzenia historyczne w sposób przystępny dla uczniów, skupiając się na aspektach społecznych i psychologicznych wydarzeń historycznych oraz ich wpływie na bieżącą sytuację.

Autor korzystał ze źródeł encyklopedycznych, monografii, podręczników oraz dokumentów i materiałów archiwalnych. Autor, odwołując się do faktów, jak również wyciągając wnioski, stara się zachęcić czytelników do poszukiwania własnych odpowiedzi na pytania, jakie stawia historia.

Gerus S., ***Zagłada Żydów na Ukrainie: w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania historyczne – książka ćwiczeń dla uczniów ostatnich klas szkól ponadpodstawowych*** – Dniepropietrowsk: Ośrodek Tkuma, 2005. – 64 s. – w języku ukraińskim.

[Герус С.Б. Голокост в Україні: Пошуки відповідей на питання історії. – Робочий зошит для учнів старших класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2005. – 64 с., – Укр. м.]

Książka ćwiczeń stanowi uzupełnienie do podręcznika Igora Szczupaka „Zagłada Żydów na Ukrainie: w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania historyczne". Zawiera rozmaite ćwiczenia dla uczniów, z których mogą skorzystać nauczyciele przedmiotu.